

allra mest i en global värld är det möjligt att ställa nya frågor om integration bortom språkkrav och ”svensketstest”.

Kristina Gustafsson, Lund

Förgängligheter. Åtta essäer. Mikael Askander (red.). Sekel Bokförlag, Lund 2009. 156 s., ill. ISBN 978-91-85767-30-4.

Idén är denna. Man tar ett ord med lyskraft, semantisk rymlighet och rika associationsmöjligheter och utser det till temat för en antologi. Därefter ber man ett antal lämpade skribenter med olika bildninggång och intellektuella erfarenheter att närma sig ordet på det sätt som de tycker passar dem bäst. Resultatet blir i det gynnsamma fallet något på en gång sammanhållet och finfördelat, något som balanserar det koncentrerade och det expansiva; en harmoni som påminner om den som ett fyrverkeris alla färgsprakande explosioner bildar. Mellan ljusformationerna härskar mörker, men den som klagar över det har inte förstått vitsen med fyrverkerier.

Idén är inte ny. Den prövas då och då och har, tror jag, en särskild plats i vänbokens genre. De gånger jag själv bjudits in på ett sådant kalas har det i alla fall rört sig om vänböcker. Tanken på dessa tillfällen aktiverar en viss serie minnen som inte är särskilt angenäma. De kretsar kring de kallsvetsalstrande ansträngningarna att få det att se ut som om mitt bidrag verkligen har något viktigt gemensamt med det där ordet. Den mycket krystade argumentation för detta som jag då ibland utvecklat gör mig idag förlägen. Och gjorde mig nog, om sanningen ska fram, ännu mera förlägen då.

Förgängligheter är alltså det ord som håller samman den här antologin. Den ger inga intryck av att vara framfödd i kallsvett. De olika bidragen fogar sig väl till det gemensamma ämnet, helt utan krystad argumentation, och bildar tillsammans något som liknar den där avvägningen av koncentration och expansion.

Man kan inte låta bli att grubbla över vad det kan bero på. En förklaring kan förstås vara att författarna tillsammans och under en längre tid låtit sina tankar dröja vid det förgängliga. En annan är att ordet förgänglighet lämpar sig bra i ett sådant här sammanhang. Det är både suggestivt och mycket stort. Allt, möjligen med undantag för förgängligheten själv, är förgängligt. Eller, som det står i de rader som inleder boken, ”allting förändras, se där det enda som egentligen inte förändras!”.

Här finns, minst sagt, ett övermått av möjliga vägar att leta sig fram utan att man därför förlorar kontakten med dem man började sin färd tillsammans med.

Författarna är alla humanister vid Lunds universitet. De hör hemma i ämnena litteraturvetenskap, historia, etnologi, konstvetenskap, filmvetenskap, musikvetenskap och genusvetenskap. Deras artiklar har ingenting – t.ex. teoretiska tankegångar, en diskussion om förgänglighetens innebörder, inspiration från någon framträdande förgänglighetstänkare (vem nu det skulle vara) – mera gemensamt än själva ordet förgänglighet och ett allmänt humanistiskt perspektiv. Friheten är stor och artiklarna behandlar så vitt skilda företeelser som samtida tysk film, händelsefattiga dagböcker i det lundsiska Folklivsarkivet, teveserien ”Six Feet Under” och en berlinsk luftskyddsbunker och dess efterkrigstida öden.

Författarna förenas av sin delaktighet i HEX, Humanistisk EXperimentgrupp vid Lunds universitet. Denna gemenskap av tvärvetenskapligt engagerade humanistiska forskare ägnar sig, enligt bokens omslagsflik, åt att ”experimentera med samarbetsformer och gestaltning av forskning”. En sådan ambition är viktig och angelägen, tycker jag. På detta område, kanske främst gestaltningen av forskning, finns tjocka lager av slentrian som behöver experimenteras sönder. Men just för att jag tycker att detta skulle vara en välgärning kan jag inte sluta att fundera över vad experimentet den här gången bestod i. Samarbetsformen kan det ju inte vara, den är ju som sagt väl inarbetad. Men knappast inte heller gestaltningen. Artiklarna – av förlaget benämnda ”essäer” – är av två slag: betraktelser över och kortare studier av någon av förgänglighetens former. Med något undantag är det språkliga uttrycket fint men utan att därför bryta med det akademiskt välkända. Det samma kan man säga om andra formaspekter: argumentationsordning och -stil, förhållandet mellan empiri och läsfrukter, berättarsubjektets utseende och beteende bl.a. Här bedrivs yrkeskunnigt akademiskt hantverk, men knappast något experiment.

Det fruktlösa letandet leder till en smått irriterad och elak tanke: kanske går experimentet ut på att se vilka reaktionerna blir när man ger ut en bok som är... inte helt färdig. Intrycket av artiklarna är nämligen att de utgörs av sidospår, utlöpare och vilopausar från större projekt som binder upp huvudparten av författarnas energi och koncentration. Man tycker sig se testballonger gå till väders och ny forskningsterräng rekognosceras. Det betyder inte att artiklarna är ointressanta. Ofta erbjuder de fångslande och ibland breda vyer över områden som man

inte visste så mycket om. Ett exempel är Robert Willims artikel om romantiseringen av övergivna fabriker.

Men konsekvenserna för den analytiska intensiteten är tydliga. Det är endast sällan som författarna kopplar mer avancerade grepp och borrar sig ner till de insikter som finns på djupet. Det gör att boken ger ett aningen lättviktigt intryck och det är förstås synd. För man hoppas väl ändå på mer när man börjar läsa en bok, än att få ett antal intressanta forskningsområden beskrivna för sig. Det finns så många böcker och när man tvingas prioritera väljer man de som erbjuder en mest. Och jag tror att de böckerna kännetecknas av att författaren gjort allt som han eller hon förmår för att undersöka det valda ämnets alla dimensioner.

Men det finns undantag från det som väckt anmäla-rens gnällighet. Ett är Frans Mossbergs diskussion av förgänglighetstemat i Bob Dylans låtar. Här förenas djup och bredd på ett kraftfullt och kompetent sätt. Framställningen ger en god överblick över (de ofta av Dylan själv förfärdigade bilderna av) Dylans ombytliga liv och gärning. Men den är samtidigt analytiskt driven och med hjälp av främst musikologiska och litteraturvetenskapliga metoder tränger författaren genomgående under den rent återberättande nivån. Ett annat undantag utgörs av det som Max Liljefors berättar om förgänglighet och förstörande i 1900-talskonsten. Här finns översiktlighet och kronologisk ordning och reda, men samtidigt också en initerad diskussion av en konstnärlig idéutveckling.

Till undantagen vill jag också delvis räkna Maria Nilssons artikel om blomsterarrangemang, dvs. det estetiska ordnandet av det som snart ska vissna bort. Dock är den i ett viktigt avseende ofärdig. Den hade krävt en sista och noggrann språklig och stilistisk genomgång. Men om man lyckas bortse från detta får man ta del av en rad fyndiga tankar, gjorda på basis av en inte särskilt omfattande men ändå lyckad materialinsamling. Mitt oförstående för det fenomen som studeras, alltså fixandet med blommor, får nog sägas vara ganska omfattande. Men när Maria Nilsson anlägger ett historiserande genusperspektiv på det går det successivt upp för mig i vilken förskräckande grad mitt oförstående är manligt.

Det är en typ av insikt som brukar ge sig till känna när humanistisk forskning fungerar som bäst. Det finns flera sådana i den här antologin, men ännu flera ställs endast i utsikt. Den som är nyfiken på de senare får ställa in sig på att vänta tills författarna får tid att låta dem framträda i helfigur.

Magnus Berg, Göteborg/Norrköping

Samlade visor. Perspektiv på handskrivna visböcker. Gunnar Ternhag (red.). Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur, Uppsala 2008. 259 s., ill. ISBN 978-91-85352-78-4.

Föreliggande gedigna antologi innehåller tretton artiklar, som förutom en i efterhand införlivad, bygger på ett urval av föredrag som hölls på ett öppet symposium i Stockholm, 6–7 februari 2008. Elva av texterna är skrivna på svenska, en på danska samt en på norska. Symposiet gick under samma namn som boken och arrangerades av Svenskt visarkiv och Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur. Vid mötet medverkade forskare och ämneskunniga inom olika humanistiska discipliner med syfte att konferera om den *handskrivna visboken* som fenomen och artefakt och presentera olika forskningsinriktningar som angav ämnet; tre interna seminarier vid Svenskt visarkiv föregicks av symposiet.

Antologins inledande text är en introduktion av Gunnar Ternhag till de handskrivna visböckernas historia. Han för en diskussion kring terminologi och avgränsningar och ställer frågan om vad som egentligen är en dylik bok. Samtidigt som en visbok naturligtvis bör innehålla visor, i allmänhet text utan noter, understryker han även annat som påträffas i form av noteringar, teckningar och annan kuriositet i marginaler och på pärmar. Författaren menar att forskning påvisar att historiskt sett har de senare visböckerna mer övergått till att spegla individer, när de tidigare i högre grad reflekterade sociala grupper. För denna insikt ger han tribut till Sven-Bertil Janssons forskning om visböcker från olika epoker. Ternhag resonerar dessutom kring metod och kontext och redogör för vad antologins olika författare har för förhållningssätt till sådana begrepp. Artikeln inleds med en inramning där författaren livligt beskriver eleven Anders Örn skrivande i en visbok vid soldatskolan i Gävle 1899. Örn återkommer längre fram i boken i ytterligare en artikel av Ternhag.

I den andra artikeln, som är skriven av Margareta Jersild, undersöks Jacob Gravers versifierade dagbok. Gravers bok innehåller poetiska stycken som med få undantag är unika. Texterna är tillkomna 1759–63, både skapade av honom och i andra fall av medlemmar av hans familj och umgänge. Graver (1708–79) var av holländsk släkt och verkade som affärsman i Stockholmsområdet. Tidigare har versboken studerats av Magnus von Platen (1963) ur ett litteraturvetenskapligt perspektiv,